

URUG'LI MEVALAR EKSPORTI. OLMA O'SIMLIGINING NAVLARI BILAN TANISHISH.

Turg'unboeva Noibaxon Dilyorbek qizi.

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universitetining Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti talabasi.

Telefon raqami: 998946362343.

To'xtamurodova Nafosat

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universitetining Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti assistenti.

Telefon raqami: 99890185691.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7710463>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 28- fevral 2023 yil

Ma'qullandi: 05-mart 2023 yil

Nashr qilindi: 09-mart 2023 yil

KEY WORDS

Damavand olma, Ularage olma, Semirom olma, eksport, texnologiya, intensiv bog'lar, Koreya navi, Red delishes, Golden graymz, Grushov Moskva navi.

ABSTRACT

Mamlakatimiz hududida olma va uning eksportbop navlarini yetishtirishda keng ko'lamlilik ishlar amalga oshirilmoqda. Hozirda 44 ta tumanlar va 115 ta hudud olmachilikka ixtisoslashtirilgan. Bog'lar tashkil etilayotganda faqat olma ko'chatlarini ekish emas, balki mevali daraxtlarning ichki va tashqi bozorlarda talab yuqori bo'lgan navlari tanlab olinadi.

Mamlakatimizning eng yaxshi olma yetishtiruvchi hududlar sifatida Damavand olma, Maraga olma, Semirom olma, Oshyone olma, Miyone olma, Urmiya olma va Kurjiston olmalari ushbu korxonaning olma eksportida muhim o'rin tutgan. Asosiy olma bozorlari Hindiston, Rossiya, Qatar, BAA, Ummon, Pokiston, Misr, Sudandir. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra 2022 yilning yanvar avgust oylarida O'zbekiston 7ta davlatga qiymati 7 mln AQSh dollariga teng eksport qilgan. Olma eksporti 2021 yilning mos davri bilan solishtirilganda 9.1 ming tonnaga oshgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mamlakatda biznes muhitini yanada yaxshilash va tadbirkorlikni qo'llab quvvatlash tizimini takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida” 2019 yilning 20-noyabrdagi 4525 qaroriga binoan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi Agentligining buyurtmanomalariga asosan vakolatli organlarning meva-sabzavotlar, to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilish uchun zarur ruxsatnoma va sertifikatlarni rasmiylashtirish bilan bog'liq xarajatlar O'zbekiston Respublikasi Prezidenti “Eksportga ko'maklashish va uni rag'batlantirishni kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risidagi” qarorda nazarda tutilgan mablag'lar hisobidan qoplab berilishi ta'minlansin.

Hozirda 30 ming gektar yer maydonida suv tejamkor texnologiyalar asosida intensiv bog'lar tashkil etish sa'y-harakatlari boshlangan. Mazkur bog'larga ko'chatlar shunchaki o'tqazilmaydi balki mevali daraxtlarning ichki va tashqi bozorlarda talab yuqori bo'lgan navlari tanlab olinadi. Masalan olmaning “Pink ledi”, “Fudju”, “Grenni Smit”, “Skarlet spur”, “Golden delishes”, “Jeromin” navlari shular jumlasidandir. Umuman olganda, mamlakatimizdagi 44 ta tumanning 115 ta

hududi olmachilikka ixtisoslashtiriladi. Pirovardida olma bog'larining maydoni 120 ming gektarga yetkazilib, 2023-yilda ulardan 3.6 million tonna hosil olinadi. Yetishtiriladigan mahsulotning 1 million tonnadan ko'pi qayta ishlashga yo'naltirilib, mazkur yo'nalish quvvatlarining xom ashyoga bo'lgan ehtiyoji to'liq ta'minlanadi. Qolgan qismi esa eksport qilinadi.

Olmaning asosiy navlari.

Koreya navi. Daraxtning bo'yi o'rtacha 4.3 m shox-shabbasi dumaloq shakli, ko'chati ekilgandan so'ng to'rtinchi yili hosilga kiradi. Mevasining o'rtacha vazni 153 g. Mazasi nordon-shirin. Nav kuzgi, mevasi sentyabrning uchinchi o'n kunligida pishadi. Hosildorligi 132 s/ga, eng yuqori hosildorligi 239,6 s/ga ni tashkil etadi. Mamlakatimizda ko'pincha Toshkent va Samarqand viloyatlarida ekiladi.

Red delishes navi. Daraxtning bo'yi o'rtacha 4-6 m, shox shabbasi keng piramidasimon, ko'chati ekilgandan so'ng sakkizinchi yili hosilga kiradi. Mevasi keng konussimon, qirrali mevasining o'rtacha vazni 198 g. Eti mayin, sershira, mazasi nordon-shirin, xushbo'y asal hidli. Nav kech kuzgi, mevasi sentyabrning birinchi o'n kunligida pishadi. Hosildorligi 177,3 s/ga, eng yuqori hosildorligi 252,6 s/ga tashkil etadi.

Golden graymz navi. Bu nav beshinchi yili yil oralab hosil bera boshlaydi. Mevasining o'rtacha vazni 115 g, eti oq-sarg'ish, sershira, juda xushbo'y, mevasining mazasi nordon-shirin. Nav kuzgi, mevasi sentyabrning birinchi o'n kunligida pishadi. Hosildorligi 76,9 s/ga, eng yuqori hosildorligi 178,3 s/ga ni tashkil etadi. Mamlakatimiz hududida barcha viloyatlarida ekiladi.

Grushivka Moskva. Bu nav daraxtlari baland o'sishi keng pyramidal yoki sferik tojida ajralib turadi. Afzalliklari erta pishib yuqori rentabellik ko'rsatkichlari, past haroratga chidamliligini.

Semerenko. Ukraina tanlovining qishga chidamli olma daraxtlarining eng yaxshi navlaridan biri. Uning yaratuvchisi, seleksioner Semerenko L.P. nomi bilan atalgan. Asosiy xususiyat - uzoq muddatli saqlashdan keyin ham ta'mi va o'ziga xos hidini saqlab qolish. Muddati 6 oy. Ushbu davrning oxirida olma shaklini biroz yo'qotib, biroz sustlashishi mumkin. Hosildorlikka kelsak, yozgi aholi o'rtacha 60 dan 100 kg gacha yig'adi. olma daraxtidan olingan meva. Ukrainada qishki navlar katta talabga ega. Meva rangi boy yashil rangga ega. U butun yetuklik davrida saqlanib qoladi. Saqlash paytida meva yumshoq sarg'ish rangga ega bo'lishi mumkin. Olmaning o'zi shakli yumaloq, qutblarda biroz yassilangan.

Mac. Aytishimiz mumkinki, bu eng noyob qishki olma navi. Ballon shaklidagi qizil mevalar deyarli barcha qishga chidamli navlarga qaraganda erta pishadi. Bu kanadalik seleksionerlarning mehnati natijasidir. Makintoshning ajoyib ta'mi bor, ular mevani yig'ib olgandan keyin bir oy o'tgach to'liq zavqlanishi mumkin. Daraxtlar juda baland - 3,5-4,5 m. O'rtacha meva vazni bir yarim yuz grammni tashkil qiladi.

Davlat nomi	2019-yil	2019-yil	2020-yil	2020-yil.
Qozog'iston	41.657.1	17.291.0	11.228.3	3.339.8
Rossiya	4.112.2	1.908.3	4.841.9	2.450.7
Qirg'iziston	2.312.0	4.961.5	1.381.0	1.777.2
Turkmaniston	1.698.2	773.0	1.331.5	996.2
Tojikiston	165.1	87.8	216.3	143.8
Belarus	-	-	46.5	33.4
Mongoliya	-	-	33.3	15.6

Afg'oniston	51.3	29.5	6.3	8.1
Chexiya	-	-	3.8	2.8
Ukraina	-	-	1.6	1.0
Saudiya Arabiston	0.2	0.2	-	-
Singapur	0.1	0.0	-	-

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Aripov A.U, Aripov A.A "Urug'li intensiv meva bog'lari" Toshkent 2013-yil.
2. Ostonoqulov T.E, Narziyeva S.X, G'ulomov B.X "Mevachilik asoslari" Toshkent 2010-yil.
3. Ribakov A.A, Ostouxova S.A "O'zbekiston mevachiligi" Toshkent 1981-yil.
4. www.lex.uz
5. www.east.fruit

